

સમ્યક્ ચારિત્ર

આગમ ગ્રંથોમાં અનાદિ અનંત કાળનાં કર્મોની નિર્જરા માટે, સંપૂર્ણ ક્ષય માટે, મોક્ષપદની પ્રાપ્તિ માટે સાચી શ્રદ્ધા, સમ્યક્ જ્ઞાન અને સમ્યક્ ચારિત્ર પાલનનાં સિદ્ધાંત પર ભાર મુકવામાં આવ્યો છે. તીર્થંકર પરમાત્માએ બે પ્રકારનો ધર્મ બતાવ્યો છે. (૧) શ્રમણાચાર = સાધુધર્મ અને (૨) શ્રાવકાચાર = ગૃહસ્થ ધર્મ. અહીં પ્રથમ શ્રાવકાચાર →

(૧) શ્રાવકાચાર : “શ્રુણોતિ ઇતિ શ્રાવક” – જે પ્રવચન ધ્યાનથી સાંભળે અને પોતાના જીવનમાં ઉતારે તે સાચા શ્રાવક છે. વ્રતધારી શ્રાવક ગૃહસ્થ, ઉપાસક, દેશ-વિરત, અણુવ્રતી આદિ નામોથી ઓળખાય છે. ગૃહસ્થ ધર્મને પાળનાર ભાઈઓ અને બહેનો અનુક્રમે શ્રાવક-શ્રાવિકા તરીકે ઓળખાય છે.

➤ શ્રાવકનાં પ્રકારો :

- (૧) પાક્ષિક શ્રાવક : ધર્મનાં મૂળ ગુણ અને અણુવ્રતોનું પાલન કરનાર.
- (૨) નૈષ્ઠિક શ્રાવક : ૧૨અણુવ્રતોનું પાલન કરતાં આગળ ૧૧ પ્રતિમાનું પાલન કરનાર.
- (૩) સાધક શ્રાવક : અંતિમ સમયે સંથારો / યાવજીવન અનશન ગ્રહણ કરનાર.

❖ શ્રાવકચારનાં નિયમો – મુખ્ય મુદ્દાઓ

- (૧) ૧૨ અણુવ્રતોનું પાલન અને અંતે સંલેખના વ્રતની ભાવના,
- (૨) મૈત્રી, પ્રમોદ, ક્રુણા અને માધ્યસ્થ ભાવના = એ ચાર વ્યવહાર ભાવનાઓનું નિરંતર ચિંતન.
- (૩) મધ, માખણ, મદિરા અને માંસાહાર = એ ૪ “મ”નો ત્યાગ.
- (૪) સામાયિક, ચૌવીસત્યો, વંદણા, પ્રતિક્રમણ, કાયોત્સર્ગ અને પ્રત્યાખ્યાન = ૯ આવશ્યક નિત્ય કરવા.
- (૫) સાધુપણાની કેળવણી અર્થે પ્રતિમા (વિશેષ નિયમો)ની કોશિશ = શ્રાવકનું પ્રતિમા ધારણ.
- (૬) સાત વ્યસનનો ત્યાગ = જુગાર, માંસાહાર, મદિરા, ચોરી, પરસ્ત્રીગમન, શિકાર અને વેશ્યાગમન ત્યાગ.

શ્રાવકનાં ત્રણ મનોરથ :

- (૧) હું ક્યારે મહા આરંભનો ત્યાગ કરીશ, શ્રાવકનાં ૧૨ વ્રતોનું શુદ્ધ પાલન કરીશ.
- (૨) શ્રાવકનાં વ્રતોનું પાલન કરતાં મારો આત્મા દૃઢ બને અને હું પંચ મહાવ્રત ધારણ કરીશ.
- (૩) જીવનનાં અંતિમ સમય પહેલા યોગ્ય સમયે સંથારો-સંલેખના લઈશ.

❖ શ્રાવક - શ્રાવિકાનાં ૧૨ વ્રતો - ૫ અણુવ્રત, ૩ ગુણવ્રત અને ૪ શિક્ષાવ્રત.

❖ પાંચ અણુવ્રત :

૧) સ્થૂલ પ્રાણાતિપાત વિરમણ વ્રત = મોટી જીવ હિંસાનો ત્યાગ
= સ્થૂલ / મર્યાદિત અહિંસા વ્રત.

૨) સ્થૂલ મૃષાવાદ વિરમણ વ્રત = મોટા જુઠનો ત્યાગ
= સ્થૂલ / મર્યાદિત અસત્ય વ્રત.

૩) સ્થૂલ અદત્તાદાન વિરમણ વ્રત = મોટી ચોરીનો ત્યાગ
= સ્થૂલ / મર્યાદિત અસ્તેય વ્રત.

૪) સ્વદારા / સ્વદાર સંતોષ વ્રત = મૈથુન વિરમણ વ્રત
= સ્થૂલ / મર્યાદિત બ્રહ્મચર્ય વ્રત.

૫) પરિગ્રહ પરિમાણ વ્રત = ઈચ્છા - મર્યાદા વ્રત = મર્યાદિત પરિગ્રહ.

❖ ત્રણ ગુણવ્રત (૬-૭-૮મું વ્રત)

- ૧) દિગ્ પરિમાણ વ્રત = દિશાની મર્યાદાનું વ્રત = ૬ દિશાની મર્યાદા કરી તેની બહાર ન જવા સંબંધી વ્રત.
- ૨) ભોગ-ઉપભોગ પરિમાણ વ્રત = ભોજન-પેય પદાર્થો અને ૧૫ કર્મોદાન વ્યાપાર સંબંધી મર્યાદા.
- ૩) અનર્થ દંડ ત્યાગ વ્રત = ૪ પ્રકારે આત્મા અર્થ વિના દંડાય છે તેનાથી સજાગ થવાનું વ્રત. તે - - -
↓
 - ૧) આર્તધ્યાન-રૌદ્રધ્યાન કરવાથી,
 - ૨) પ્રમાદ કરવાથી,
 - ૩) હિંસા થાય તેવા સાધનો આપવાથી અને
 - ૪) પાપકર્મનો (અન્ય આરંભ-સમારંભ કરે તેવો) ઉપદેશ આપવાથી.

❖ ચાર શિક્ષાવ્રત : (૯-૧૦-૧૧-૧૨મુ વ્રત)

- ૧) સામાયિક વ્રત = બે ઘડી અથવા તેના ગુણાંકનાં સમય સુધીનું ધ્યાન અથવા સમભાવની સાધના.
- ૨) દેશાવકાસિક વ્રત = દયાવ્રત = દિવસમાં ૨૦ ઘડી વિશેષ ક્ષેત્ર, દ્રવ્ય અને ભોગ-ઉપભોગની મર્યાદા.
- ૩) પૌષધ વ્રત = ઉપવાસ સાથે ધર્મકરણી વડે આત્માને પોષવાનું તે પૌષધ વ્રત.
- ૪) અતિથિ સંવિભાગ વ્રત = સાધુ-સાધ્વીજીને નિર્દોષ આહાર-પાણી વહોરવવા સંબંધી ભાવના.

❖ સંલેખના વ્રત = શ્રમણ - શ્રાવકની અંતિમ સાધના

- શ્રાવકનાં ૧૨ વ્રત ઉપરાંત સંલેખના વ્રત શ્રાવક માટે પણ છે. જે ફરજિયાત નથી, પરંતુ ખુબ કઠીન વ્રત છે.
- સંલેખના = અનશન, સંલેશના, સંથારો અર્થાત્ મરણ સુધીનાં ઉપવાસ.
- સાધુને અથવા શ્રાવકને જ્યારે ઘડપણનાં કારણે અથવા કોઈ અસાધ્ય રોગને કારણે મૃત્યુ નજીક દેખાય, પોતાની સાધના બરાબર ન કરી શકે ત્યારે આ તપ આદરે છે.
- ❖ સંલેખનાની વ્યાખ્યા : “સમ્યક કાય કષાય લેખના ઇતિ સંલેખના” = કાયા અને કષાયોનું સમ્યક્ દ્રષ્ટિએ ક્ષીણ થઈ જવું / કરી દેવું તે સંલેખના.
- ❖ સંલેખનાનું વર્ણન - જુદા જુદા ગ્રંથોમાં :
 - આચારાંગ સૂત્રમાં - ત્રણ પ્રકારની સંલેખનાનું વર્ણન દર્શાવ્યું છે.
 - ભગવતી સૂત્રમાં - (શતક-૧૩/૭) ત્રણ મરણનું વર્ણન છે.
 - તત્વાર્થ સૂત્રમાં - ગૃહસ્થ કે સાધુ જીવનનાં અંતે સંલેખના લે છે.(તત્વાર્થ સૂત્ર, ૭/૧૭).
 - રત્ન કરંડક શ્રાવકચાર ગ્રંથમાં - કુદરતી આફત, કારમો દુષ્કાળ કે ઘડપણમાં દેહથી આત્માનો છૂટકારો પામવા-લેવામાં આવતું વ્રત સંલેખના છે.

સંલેખના તપ એ બાહ્ય અને આભ્યંતર બંને પ્રકારનું તપ છે.તે મરણ પર્યંતનું અનશન છે.

ઘડપણ, અસાધ્ય રોગ કે કારમાં દુષ્કાળની પરિસ્થિતિમાં સાધુ કે શ્રાવકને જ્યારે સમજાય કે પોતાનું શરીર ધર્મ-સાધનામાં સાથ નથી આપતું, ત્યારે સ્વેચ્છાએ સંસારનાં બધા સંબંધોનો ત્યાગ કરી, કષાયોને ક્ષીણ કરી, ખોરાક અને પાણીનો આમરણ ત્યાગ કરી ફક્ત આત્માનાં શુદ્ધ સ્વરૂપનાં ધ્યાન કરતાં મૃત્યુનો સામનો કરવો તે સંલેખના વ્રત છે. સંલેખના યુક્ત સ્વૈચ્છિક મૃત્યુ સ્વજનો અને ગુરુજનોની રજાથી, પુરિ દેખરેખ નીચે કરવામાં આવે છે. અને સાધકનું એકમાત્ર લક્ષ્ય હોય છે કે, અન્ન-પાણીનો ત્યાગ કરી , પંચ પરમેષ્ટિનાં ધ્યાનમાં, આત્મ-સ્વરૂપનાં ધ્યાનમાં રહેતાં સમભાવે પોતાના આત્માનું કલ્યાણ કરી સમાધિ-મરણ પ્રાપ્ત કરવું.

❖ સંલેખનાનાં પ્રકાર

આચારાંગ સૂત્રમાં ત્રણ પ્રકારની સંલેખનાનું વર્ણન દર્શાવ્યું છે.

- ૧) ભક્ત-પ્રત્યાખ્યાન મરણ = ભક્તનો અર્થ છે - ભોજન. સાધક પ્રથમ અન્નનો ત્યાગ, પછી ક્રમશઃ પ્રવાહી અને પાણીનો ત્યાગ કરે છે.
- ૨) ઈંગિત મરણ : ઈંગિત = ઈશારો. જે ફક્ત ઉચ્ચ કક્ષાનાં સાધુ જે ઘણાં જ સંયમી અને જાણકાર હોય. મન-વચન-કાયાની પ્રવૃત્તિઓઉપર સંપૂર્ણ સંયમ. અન્ન-પાણી અને પથારીનો ત્યાગ કરી અમુક નિશ્ચિત જમીન પર હલન-ચલન પર કાબુ અને મૌન વ્રત ધારણ. બહુ જ આવશ્યકતા પર ઈશારાની ભાષા.
- ૩) પાદોપગમન મરણ : પાદપ=વૃક્ષ. આ સહુથી કઠીન પ્રકાર છે. સાધકની ક્ષમતા વિષે એકદમ ખાત્રી હોય તો જ ગુરુ સંમતિ આપે. સાધક ઉભા રહીને અથવા બેઠા કે સુતા રહીને મરણ સુધી નિશ્ચલપણે ધ્યાનમાં રત રહે છે. - એ ઉપરાંત -
 - ૧) બાલ મરણ = અજ્ઞાનીનું મરણ. (આર્તધ્યાન, કષાયો સાથેનું) ૨) બાલ પંડિત મરણ = વ્રત-પાલન પરંતુ ક્યારેક અશુભ ધ્યાન એવું બાલ અને પંડિતનું મિશ્ર મરણ.
 - ૩) પંડિત મરણ = એ સંલેખના સહીત મરણ.

❖ સંલેખના વ્રતનાં પાંચ અતિયાર / દોષો

સંલેખના દરમ્યાન નીચેનાં પાંચ અતિયારો ન લાગે તેનાથી સજાગ રહે છે.

- ૧) ઇહલોગા સંસપ્પઓગે = સંસારનાં સુખોની ઈચ્છા.
- ૨) પરલોગા સંસપ્પઓગે = દેવલોકનાં સુખોની ઈચ્છા.
- ૩) જીવિયા સંસપ્પઓગે = યશ અને કીર્તિ માટે સંથારો વધુ લંબાય તેવી ઈચ્છા.
- ૪) મરણા સંસપ્પઓગે = દુઃખ, પીડાનાં કારણે જલ્દી મરણની ઈચ્છા.
- ૫) કામભોગા સંસપ્પઓગે = ચક્રવર્તી, ઇન્દ્ર આદિ સુખો મેળવવાની ઈચ્છા.

❖ સંલેખના અને આત્મ-હત્યા / આપઘાત વચ્ચેનો તફાવત:

સંલેખના	આપઘાત
૧) સંપૂર્ણ મરજીયાત	આંશિક મરજીયાત
૨) ગુરૂની આજ્ઞા અને પરિવારની સંમતિ	કોઈની આજ્ઞા, સંમતિ કે પરવાનગી નહીં.
૩) ધાર્મિક સમજણ સાથે	ધાર્મિક સમજણથી વિરુદ્ધ.
૪) અન્ન-પાણીનો ક્રમશઃ યોજનાપૂર્વક ત્યાગ	ક્ષણિક ઉગ્ર આવેશ.
૫) શરીર-ઇન્દ્રિયો અને કષાયો પર સંયમ	કોઈ સંયમ નહીં.
૬) ફક્ત આત્માનાં કલ્યાણ માટે	આત્મિક શુદ્ધિનું કોઈ કારણ નહીં.

❖ શ્રાવક માટે ૧૧ પ્રતિમાઓનું વિધાન કરવામાં આવ્યું છે.

- ૧૧ પ્રતિમા = અર્થાત્ પ્રતિજ્ઞા વિશેષ, નિયમ વિશેષ, વ્રત વિશેષ, તપ વિશેષ અથવા અભિગ્રહ વિશેષ.
- ૧) દર્શન પ્રતિમા : કેવળી પ્રરૂપિત સિદ્ધાંતોમાં શ્રદ્ધાની દૃઢતા.(૧ માસ)
 - ૨) વ્રત પ્રતિમા : શ્રાવકનાં ૧૨ અણુવ્રતોનું દોષ રહિત પાલન.(૧+૨ માસ)
 - ૩) સામાયિક પ્રતિમા : સમભાવની સાધના.(૧+૨+૩ માસ)
 - ૪) પૌષઘ ઉપવાસ : આઠમ, પાખીનાં દિવસોમાં ઉપવાસ સાથે ધર્મ સ્થાનકમાં ધર્મ આરાધના.
 - ૫) સચિત્ત ત્યાગ પ્રતિમા : કાયા આહાર-પાણીનો ત્યાગ.(૧+૨+૩+૪+૫ માસ)
 - ૬) રાત્રી-ભોજન ત્યાગ પ્રતિમા : સુર્યાસ્ત બાદ આહાર-પાણીનો ત્યાગ (તેમ +૬ માસ)
 - ૭) બ્રહ્મચર્ય પ્રતિમા : સંપૂર્ણ / વિશુદ્ધ બ્રહ્મચર્યનું પાલન.(૧+૨.....તેમ +૭ માસ)
 - ૮) આરંભ ત્યાગ : ગૃહસ્થની જવાબદારીઓ,વ્યવહાર આદિ સોંપી સંસારી પ્રવૃત્તિઓનો ત્યાગ.
 - ૯) પરિગ્રહ ત્યાગ: માત્ર પોતાની આવશ્યક જરૂરિયાત સિવાય પરિગ્રહનો ત્યાગ.
 - ૧૦) અનુમતિ ત્યાગ : કોઈને સલાહ-સુચન, સંમતિ વગેરેનો સંપૂર્ણ ત્યાગ.
 - ૧૧) ઉદિષ્ટ ત્યાગ પ્રતિમા : હવે જીવનભર સાધુ જેવું સંયમી જીવન.

❖ શ્રમણ ધર્મ : અણગાર ધર્મ, છૂટ-છાટ વગરનો, સર્વ-વિરતી ધર્મ :

શ્રમણનાં ત્રણ મુખ્ય લક્ષણો

શ્રમ = સ્વ પુરુષાર્થથી જ મોક્ષ પ્રાપ્તિ

સમ = સર્વ જીવો પ્રત્યે સમભાવ – સમાનતા

શમન = શાંત કરવું, બુઝાવી નાંખવું, ઇન્દ્રિયો પર વિજય મેળવવો.

- ❖ શ્રમણ, સાધુ, નિર્ગૃથ, ભિક્ષુ, અણગાર, સર્વ-વિરત, સંયત વગેરે સમાનાર્થી શબ્દો છે.
- ❖ અસંખ્ય નિયમોમાંનાં મુખ્ય નિયમો તે – પાંચ મહાવ્રત, પાંચ સમિતિ, ત્રણ ગુપ્તિ, ૧૦
- ❖ યતિધર્મ, ૨૨ પરિષહ પર જય, ષટ્-આવશ્યક, રાત્રિભોજન ત્યાગ વગેરે...

□ પાંચ મહાવ્રત :

- ૧) અહિંસા મહાવ્રત = સુક્ષ્મ પ્રાણાતિપાત વિરમણ વ્રત.
- ૨) સત્ય મહાવ્રત = સુક્ષ્મ મૃષાવાદ વિરમણ વ્રત.
- ૩) અચોર્ય મહાવ્રત = સુક્ષ્મ અદત્તાદાન વિરમણ વ્રત.
- ૪) બ્રહ્મચર્ય મહાવ્રત = સુક્ષ્મ મૈથુન વિરમણ વ્રત.
- ૫) અપરિગ્રહ મહાવ્રત = પરિગ્રહ વિરમણ વ્રત.

❖ પાંચ સમિતિ - ત્રણ ગુપ્તિ = અષ્ટ પ્રવચન માતા

જેમ માતા પુત્ર પર વાત્સલ્ય ધરાવે છે, સંતાનો માટે સદા કલ્યાણકારિણી હોય છે, તેમ પાંચ સમિતિ - ત્રણ ગુપ્તિ સાધકો માટે કલ્યાણકારિણી હોવાથી તિર્થંકરોએ તેને શ્રમણોની માતા કહી છે. સમિતિ = સમ્યક્ પ્રવૃત્તિ અને ગુપ્તિ = અશુભથી નિવૃત્તિ.

□ પાંચ સમિતિ અને ત્રણ ગુપ્તિ : (અહિંસા કેન્દ્ર સ્થાને)

- ૧) ઈર્થા સમિતિ = આવા-ગમન કરવામાં કોઈ જીવની હિંસા ન થાય તેની કાળજી.
- ૨) ભાષા સમિતિ = હિત-મિત-સત્ય અને પથ્ય(અન્યને પીડાકારી નહી તેવી) ભાષા.
- ૩) એષણા સમિતિ = આહાર-પાણી લેવામાં કાળજી, અન્ય આવશ્યક વસ્તુઓમાં સંયમ.
- ૪) આદાન-નિક્ષેપ = વસ્તુ માત્ર યોગ્ય રીતે જોઈ-તપાસીને લેવી તથા મુકવી.
- ૫) ઉત્સર્ગ સમિતિ = જીવરહિત સ્થાનમાં ઉપયોગપૂર્વક મળ-મૂત્ર આદિનું વિસર્જન.
- ૧) મનો ગુપ્તિ = સંકલ્પ-વિકલ્પનો ત્યાગ કરી, આત્માનું, દ્રવ્યનું અને તત્વનું ચિંતન.
- ૨) વચન ગુપ્તિ = ભાષા પ્રયોગ પર નિયંત્રણ અથવા મૌન ધારણ કરવું.
- ૩) કાય ગુપ્તિ = શારીરિક પ્રવૃત્તિઓ પર વિશેષ સંયમ.

❖ ૧૦ યતિધર્મ

૧) ઉત્તમ ક્ષમા = ક્ષમા આપવી.	૨) ઉત્તમ માર્દવ = અત્યંત વિનમ્રતા.
૩) ઉત્તમ આર્જવ = અત્યંત સરળતા.	૪) ઉત્તમ શૌચ = અત્યંત શુદ્ધિ, પવિત્રતા.
૫) ઉત્તમ સત્ય = સદા સત્ય વચન પ્રયોગ.	૬) ઉત્તમ સંયમ = ઉચ્ચ પ્રકારનો સંયમ.
૭) ઉત્તમ તપ = બ્રાહ્મ-આભ્યંતર તપમાં લીનતા.	૮) ઉત્તમ ત્યાગ = ઉચ્ચ પ્રકારનો ત્યાગ.
૯) ઉત્તમ અકિંચન્ય = સદા અનાસક્ત ભાવ.	૧૦) ઉત્તમ બ્રહ્મચર્ય = વિશુદ્ધ બ્રહ્મચર્ય.

❖ ૨૨ પરિષદ : મોક્ષમાર્ગે આવતાં કષ્ટોને સમભાવથી સહન કરવા અને વિજય મેળવવો.

=

૧) ક્ષુધા = ભૂખ.	૨) તૃષ્ણા = તરસ.	શીત = ઠંડી.	૪) ઉષ્ણ = ગરમી.
ડાંસ-મચ્છર = જંતુઓ	અચેલ = વસ્ત્ર ન મળવા.	અરતિ = કંટાળો.	સ્ત્રી = રાગ-મોહ યુક્ત શબ્દો.
ચર્યા = વિહારમાં વિઘ્નો.	નિષદ્યા = બેસવામાં વિઘ્નો.	શય્યા = પ્રતિકુળ મકાન	આક્રોશ વચનો
વધ = પ્રહાર, માર.	યાચના = માંગવાનો.	અલાભ =	રોગ ઉત્પન્ન થવો.
તૃણ-સ્પર્શ = સુકા ઘાસ પર સુવાનો પ્રસંગ.	જલ્લ = શરીર પર મેલ થવો.	સત્કાર-પુરસ્કાર	પ્રજ્ઞા = ઓછી બુદ્ધિ.
અજ્ઞાન = પ્રત્યક્ષ જ્ઞાન નહીં.	દંસણ = શ્રદ્ધામાં શંકા.	આ ૨૨ પરિષદને	જીતે તે વિજયી.

❖ છ આવશ્યક = પ્રતિક્રમણ

➤ પ્રતિક્રમણની ભાષા : આવશ્યક સૂત્રની ભાષા અર્ધ માગધી છે.

પ્રત્યેક સાધુ-સાધ્વી માટે સંયમ જીવનમાં અનેક વ્રત-નિયમોનું પાલન કરતાં નિત્ય ઉભયકાળ એટલે કે સૂર્યોદય પૂર્વે અને સુર્યાસ્ત બાદ પ્રતિક્રમણ અવશ્ય કરણીય છે. જેને આવશ્યક કહે છે. તે રીતે શ્રાવકો પણ નિત્ય કે પ્રસંગોપાત કરે છે. આ છ આવશ્યક તે –

➤ સામાયિક, ચતુર્વિંશંતિ સ્તવ, વંદના, પ્રતિક્રમણ, કાયોત્સર્ગ, પ્રત્યાખ્યાન.

(૧) સામાયિક = સમભાવ, સમતા.

(૨) ચતુર્વિંશંતિ સ્તવ = ૨૪ તિર્થંકર ભગવંતોની સ્તુતિ, સ્તવના.

(૩) વંદના = ગુરુદેવોને વંદન.

(૪) પ્રતિક્રમણ = સંયમમાં લાગેલા દોષોની આલોચના.

(૫) કાયોત્સર્ગ = શરીરનાં મમત્વનો ત્યાગ.

(૬) પ્રત્યાખ્યાન = આહાર આદિની આસક્તિનો ત્યાગ.

❖ શ્રમણની દૈનિક ક્રિયામાં નીચેની ક્રિયાઓનો પણ સમાવેશ થાય છે.

૧) પડીલેહણ = પોતાના વસ્ત્ર, પાથરણા, રજોહરણ આદિનું પ્રતિલેખન.

૨) સ્વાધ્યાય = જીવાદિ સર્વ ભાવોને પ્રકાશિત કરનાર સ્વાધ્યાય.

૩) અલોચણા = આલોચના.

૪) ગૌચરી = આહાર – પાણીની ગવેષણા.

૫) પ્રતિક્રમણ = જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્ર સંબંધી લાગેલા અતિચારોનું પ્રતિક્રમણ.

આ પ્રમાણે સાધુની દિનચર્યા – સાધુનાં આચારનાં ઉપરોક્ત મુખ્ય અંગો છે.

આભાર !